

داستان‌های تصویری دنباله‌دار در ایران

پرویز اقبالی

قابل اعتنا در این سال‌هاست که توسط کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان به چاپ رسید. اما بعد از پیروزی انقلاب، تولید این نوع آثار روند قابل قبول‌تری پیدا کرد و ظهور افراد با استعدادی هم‌چون سعید رزاقی، زمینه‌ی نشر این نوع آثار را، چه در نشریات و چه در دنیای کتاب، بیشتر فراهم آورد. سعید رزاقی کار خود را با نشریات رشد و چاپ «ماجراهای امین و اکرم»، آغاز کرد. این داستان هر ماه به‌صورت تک‌صفحه‌ای در «رشد دانش‌آموز»

زنده و در مقابل مردم روایت می‌کند. بعد از آن‌ها، مطبوعات در ایران زمینه‌ساز رواج این‌گونه آثار شدند: «در اوایل قرن بیستم، در ایران نشریه‌ی **ملانصرالدین** در این زمینه پیش‌تاز بود و سردبیر آن، **جلیل محمد قلی‌زاده**، در آن زمان با استفاده از طراحان ایرانی و آلمانی، آثاری طنزآمیز و کاریکاتوری را در نشریه‌ی خود به نمایش گذاشت که معمولاً تعداد تصاویر دنباله‌دار آن بین دو تا چهار تصویر بود» [شجاعی طباطبایی، ۱۳۷۴].

بعدها در سال ۱۳۳۵، مجله‌ی کیهان‌بچه‌ها با ترجمه و چاپ پیر تیراژ چند داستان مصور خارجی، زمینه‌ی آشنایی بیشتر خوانندگان کودک و نوجوان ایرانی را با این نوع آثار فراهم آورد. در میان کارهای مطبوعاتی، چاپ مجموعه کتاب‌های «تن‌تن» با شمارگان بالا، کودکان و نوجوانان بسیاری را به‌خود جذب کرد. اما متأسفانه تا قبل از پیروزی انقلاب اسلامی، چه در زمینه‌ی مطبوعاتی و چه در عرصه‌ی تولید کتاب، به‌جز یک مورد، اثری از هنرمندان ایرانی در زمینه‌ی داستان‌های تصویری دنباله‌دار به چاپ نرسید. در دهه‌ی ۱۳۵۰، داستان «رستم و اسفندیار» با تصویرگری **سیروس راد**، تنها کتاب

میدان عمل بیشتر آثار تصویری‌سازی در ایران کتاب است. به‌همین دلیل، اولین اثر هنری در زمینه‌ی داستان‌های تصویری دنباله‌دار ایرانی، کتابی بود که در زمان **ناصرالدین‌شاه قاجار** به‌وجود آمد و در همان زمان به نام «هزار و یک‌شب» معروف شد. این کتاب خطی که در شش جلد تدوین یافته است، ۱۱۳۴ صفحه تصویر دارد که تصویرگری آن‌ها در حدود هفت سال، یعنی بین سال‌های ۱۲۶۴ تا ۱۲۷۱ به‌طول انجامید و توسط **استاد صنیع‌الملک** و ۳۴ تن از شاگردانش صورت پذیرفت. در این اثر، نوع نگاه تصویرگران به داستان به‌خاطر نمایش کادر به کادر آن در یک صفحه، ما را به این نتیجه می‌رساند که این اثر نوعی خاص از داستان‌های مصور دنباله‌دار است که سعی می‌کند، داستان را با سه تصویر افقی در یک صفحه به‌نمایش بگذارد.

به‌غیر از این اثر، می‌توان آثار خیال‌نگار نقاشان قهوه‌خانه‌ای را نیز در ردیف داستان‌های تصویری دنباله‌دار قرار داد. البته با این تفاوت که تصاویر متفاوت یک داستان در نقاط گوناگون تابلو، با هم و به‌صورت یک‌جا به نمایش در می‌آیند و نقل و یا همان راوی داستان، آن را به‌صورت

رشد آموزش
شماره‌ی ۴
دوره‌ی هفتم
تابستان ۱۳۸۹

۳۹

را در نشریه‌ی «نور، صدا، حرکت» به چاپ رساند. بعد در دهه‌ی ۱۳۸۰ کتاب‌های «پسران یعقوب»، «فرزند آسمان» و «حضرت یونس» را به بازار کتاب عرضه کرد.

به جز رزاقی کسان دیگری هم بودند که در این عرصه به کار مشغول شدند که از آن جمله می‌توان **رشیدیان**، **خانباباپور** و **پرویز اقبالی** را نام برد که هر کدام یک مجموعه داستان مصور دنباله‌دار در ارتباط با جنگ تحمیلی عراق علیه ایران به تصویر کشیدند. البته پرویز اقبالی علاوه بر چاپ «داستان حاج یونس»، «داستان عاشورا» را با نوشته‌ای از **محمدسعید بهمن‌پور** به تصویر کشید که این دومی به سه زبان عربی، انگلیسی و فرانسه نیز به چاپ رسید.

اما در ادامه‌ی این راه، در سال‌های اخیر نسلی نو از طراحان و تصویرسازان استریپ قدم در این راه نهاده‌اند که از آن جمله می‌توان به این

نقطه‌ی اوج هنرنمایی رزاقی در مجموعه‌ی کمیک استریپ‌های «مثل‌آباد» است که باز با نویسندگی خودش اثری جذاب و دیدنی را به نمایش گذاشته است. او با توجه به اغراق‌های منطقی و هماهنگش، نشان داده که به نوع ساختار طراحی در کمیک استریپ کاملاً مسلط است. رزاقی این مجموعه‌ی سه جلدی را در سال ۱۳۸۷ و با همکاری انتشارات منادی تربیت به چاپ رساند.

رزاقی علاوه بر این شیوه‌ی کمیک، آثار دیگری هم دارد که در مجموعه‌ی داستان‌های مصور دنباله‌دار قرار می‌گیرند و دارای بیانی واقع‌گراتر، ولی در عین حال تخیلی هستند. او در ابتدا این شیوه‌ی دوم را با مطبوعات تجربه کرد و در طول دهه‌ی ۱۳۷۰، «قصه‌های مشدی جعفر» را در مجله‌ی «جهاد روستا»، مجموعه‌ی «دلاوران قلعه‌ی سفید» را در نشریه‌ی «آفتابگردان» و بالاخره «فوتبال ایران و استرالیا»

به چاپ می‌رسید. بعدها مجموعه‌ی آن به صورت یک آلبوم سه‌جلدی به وسیله‌ی «انتشارات برگ» به چاپ رسید.

تداوم کار سعید رزاقی را با داستان‌های مصور دیگری هم‌چون «ماجرای حبه»، «ماجرای پیشی کوچولو»، «علی کوچولو و آقای بهداشتی» و «داستان‌هایی از تاریخ» «رشد نوآموز» شاهدیم. اصولاً این نوع آثار رزاقی که بیشتر جنبه‌ی فکاهی و طنزگونه دارند، باعث می‌شوند که ما او را در ردیف طراحان کمیک استریپ^۴ قرار دهیم. او در سال‌های بعد با همین شیوه آثار پر قدرت‌تری را به نمایش گذاشت که به‌عنوان نمونه می‌توان به مجموعه‌ی «حکایت‌های عامیانه» اشاره کرد که با نویسندگی خودش در سال ۱۳۷۸ در کانون پرورش فکری به چاپ رسید. و یا مجموعه‌ی دو جلدی «ملانصرالدین» را ساخته و پرداخته کرد.

اما در نهایت به عقیده‌ی من،

هنرمندان اشاره کرد:

● **فراز شانسیار** با مجموعه‌ای پلیسی که سال ۱۳۸۸ برای روزنامه‌ی «همشهری» کار کرده است.

● **میثم برزا** با مجموعه‌ی «حمله به اچ ۳» که سال ۱۳۸۷ برای «بنیاد شهید» تصویرسازی کرد.

● **حسن روح‌الامینی** با کتابی به نام «برادری برای پیامبر(ص)» که آن را در سال ۱۳۸۷ برای «سازمان فرهنگی هنری شهرداری» تصویرسازی کرد.

● **علی واعظی** با مجموعه‌ی دنباله‌دار «ضحاک» که آن را به تدریج از سال ۱۳۸۶ در مجله‌ی «جدید» به چاپ رساند.

● **محمدعلی دشتکی** با اثر «فتح غربت» در سال ۱۳۸۸ برای «آستان قدس رضوی»

● **سیدمصطفی حسینی** با داستان «رسم نسیم» در سال ۱۳۸۸ برای «آستان قدس رضوی».

نتیجه‌گیری

بدون تردید، داستان تصویری دنباله‌دار، به عنوان رسانه‌ای پر قدرت، مطرح است. در این داستان‌ها، با استفاده از متن تصویری و متن نوشتاری، موضوعات متفاوتی در زمینه‌های داستانی، علمی، تاریخی و... با مخاطب در میان گذاشته می‌شود. ما بر این باوریم که این نوع داستان‌های مصور دنباله‌دار فقط و فقط بستری هستند برای بیان موضوعات و مفاهیم متفاوت صنعت سینما و انیمیشن. هنرمند در این رشته، هم‌چون سایر رشته‌های بصری، سعی بر این دارد که دنیای تصویری‌اش زیبا و قابل اعتنا باشد تا مفاهیم و معانی موجود در داستان‌ها به بهترین وجه به مخاطب انتقال یابند.

متأسفانه در سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی، با تأکید بر آثار مبتذل، کم‌مایه و غیراخلاقی در غرب، نوعی نگاه منفی نسبت به این آثار رواج

پیدا کرد که حاکی از عدم شناخت صحیح از عملکرد یک رسانه است و باعث می‌شود، آثار خوب و قابل اعتنا در این رشته ندیده گرفته شوند.

زیرنویس

*. comic strip

منابع

۱. قزل ایاغ، ثریا. ادبیات کودکان و نوجوان، ترویج خواندن. انتشارات سمت. ۱۳۸۵.
۲. آوینی، سید مرتضی. آینه‌ی جادو. نشر ساقی. ۱۳۷۹.
۳. شجاعی طباطبایی، سید مسعود. داستان‌های گرافیکی دنباله‌دار. پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد. استاد راهنما: ابوتراب احمدپناه. دانشگاه تربیت مدرس. ۱۳۷۴.
۴. پژوهش‌نامه ادبیات کودک و نوجوان، شماره‌های ۴ و ۵، ویژه‌نامه‌ی کمیک استریپ. سال ۱۳۷۵.
۵. سجودی، دکتر فرزوان. سخن‌رانی: روایتگری در تصویرسازی. کتاب ماه کودک و نوجوان. آبان و آذر ۱۳۸۶.
۶. اسماعیلی سهی، مرتضی. «ویژگی‌های فنی کمیک استریپ». پژوهش‌نامه‌ی ادبیات کودک و نوجوان. شماره‌ی ۴. بهار ۱۳۷۵.
۷. اکرمی، جلال‌الدین. «کتاب‌های مصور، کتاب‌های تصویری». کتاب ماه کودک و نوجوان. شماره‌ی پنجم. اسفند ۱۳۸۷.

